„Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 59,2 (2026), s. 271-290

CC BY SA

ISSN 2956-6185
https://doi.org/10.31261/SSHT.2026.59.2.08

Ks. ROMAN BUCHTA
Uniwersytet Śląski w Katowicach
https://orcid.org/0000-0001-9984-3910

ARCHIDIECEZJI KATOWICKIEJ KATECHETYCZNO-DUSZPASTERSKIE POSZUKIWANIA MISTAGOGICZNEGO WYMIARU FORMACJI DZIECKA W RODZINIE

CATECHETICAL AND PASTORAL RESEARCH OF THE ARCHDIOCESE OF KATOWICE ON THE MYSTAGOGICAL DIMENSION OF THE CHILD'S FORMATION IN THE FAMILY

Abstract

W adhortacji *Amoris laetitia* przypomniano, że rodziny chrześcijańskie z uwagi na łaskę sakramentu małżeństwa są głównymi podmiotami duszpasterstwa rodzinnego – Kościołów domowych. W pełni uzasadnionym jawi się zatem pytanie, czy w taki właśnie sposób – jako „główny podmiot duszpasterstwa” oraz wspólnotę „domowego Kościoła” – postrzegają siebie współczesne chrześcijańskie rodziny? Czy są świadome swojej misji i odpowiednio do jej podjęcia przygotowane?

Uwzględniając wskazane przesłanki, w dziesiątą rocznicę ogłoszenia *Amoris laetitia* Leon XIV zapowiedział zwołanie na październik 2026 r. przewodniczących konferencji episkopatów z całego świata, aby dokonać synodalnego rozeznania kroków, jakie należy uczynić, aby głosić dzisiaj Ewangelię rodzinom. Papież zwraca uwagę na szybkość przemian, które wymagają szczególnej troski duszpasterskiej o rodziny. Październikowe spotkanie, biorąc pod uwagę to, „co jest realizowane w Kościołach lokalnych”, ma na celu wypracowanie duszpasterskiej odpowiedzi na wyzwania obecnego czasu. We wskazany nurt pastoralnych poszukiwań w Kościele powszechnym wpisują się

In the Exhortation *Amoris Laetitia,* we are reminded that Christian families, by virtue of the grace of the sacrament of marriage, are the principal subjects of family ministry – the domestic Churches. Therefore, a fully justified question is whether contemporary Christian families perceive themselves as the “principal object of pastoral care” and as the community of the “domestic Church”. Are they aware of their mission and adequately prepared for it?

In light of the above, on the tenth anniversary of the proclamation of *Amoris Laetitia*, Leo XIV announced that, in October 2026, the Presidents of Episcopal Conferences from around the world would convene to undertake a synodal discernment of the steps to be taken to proclaim the Gospel to families today. The Pope draws attention to the pace of change, which requires special pastoral concern for families. The October meeting, taking into account “what is being done in the local Churches”, aims to develop a pastoral response to the challenges of the present time. The initiatives undertaken by the Archdiocese of Katowice for the Christian formation of the child within the family

inicjatywy podejmowane przez archidiecezję katowicką na rzecz chrześcijańskiej formacji dziecka w rodzinie. Głównym celem niniejszego opracowania jest ukazanie mistagogicznego wymiaru formacji dziecka w rodzinie jako „domowym Kościele" poprzez określenie zadań właściwych dla katechumenatu rodzinnego. Wiążący kontekst katechetyczno-duszpasterski stanowią wskazania biskupów katowickich oraz uchwały dwóch synodów diecezjalnych.

are part of the indicated trend of pastoral research in the universal Church. The main objective of this study is to show the mystagogical dimension of the child's formation within the family as the "domestic Church" by defining the tasks proper to the family catechumenate. The catechetical and pastoral context is provided by the indications of the bishops of Katowice and the resolutions of the two diocesan synods.

Ze względu na ogólnoświatową pandemię koronawirusa rok 2020 pozostanie dla ludzkości szczególną cezurą. Nieznane dotychczas współczesnemu pokoleniu powszechne poczucie lęku wobec realnej możliwości utraty życia postawiło wielu ludzi wobec konieczności zmierzenia się z ważnymi pytaniami o jego prawdziwy sens, zweryfikowania uznawanych dotąd wartości i przyznanych priorytetów. Budowany z mozołem „świat", w którym czuliśmy się bezpieczni i niemal niczym nieograniczeni, w jednej chwili zredukowany został do skromnej przestrzeni rodzinnych domów. Mając na celu zahamowanie rozwoju pandemii, wprowadzono przepisy szczegółowo regulujące niemal wszystkie przestrzenie życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego. W oczywisty sposób ograniczenia te nie pozostały bez wpływu na kształt życia religijnego. Uwzględniając zaistniały kontekst duszpasterski, pasterze Kościoła wielokrotnie odwoływali się do nauczania o rodzinie jako wspólnocie „domowego Kościoła". Nierzadko także, zgodnie ze wskazaniami biskupów diecezjalnych, właśnie we wspólnocie rodzinnej miało miejsce bezpośrednie przygotowanie dzieci do przyjęcia sakramentu pokuty i pojednania oraz I Komunii św.[1] Rodziny stanęły zatem wobec konieczności wypełnienia zadań właściwych dla katechumenatu. Nie należy tego jednak postrzegać jako zadania nadzwyczajnego, gdyż zgodnie ze wskazaniami adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia* „rodziny chrześcijańskie, z uwagi na łaskę sakramentu małżeństwa, są głównymi podmiotami duszpasterstwa rodzinnego, zapewniając nade wszystko radosne świadectwo małżeństw i rodzin, Kościołów domowych"[2]. W pełni uzasadnionym jawi się natomiast pytanie, czy w taki właśnie sposób – jako „główny podmiot duszpasterstwa" oraz wspólnotę „domowego Kościoła" – postrzegają siebie współczesne chrześcijańskie rodziny? Czy są świadome swojej misji i odpowiednio do jej podjęcia przygotowane?

W dziesiątą rocznicę ogłoszenia *Amoris laetitia* Leon XIV zapowiedział zwołanie na październik 2026 r. przewodniczących konferencji episkopatów z całego

[1] Zob. *Zarządzenie Arcybiskupa Katowickiego Wiktora Skworca z dnia 4 maja 2020 roku o częściowej zmianie regulacji prawnych*, https://www.archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1277-czesciowa-zmiana-regulacji-prawnych-2 [dostęp: 20.04.2026].

[2] Franciszek, Adhortacja apostolska *Amoris laetitia* (2016) [dalej: AL], nr 200.

świata, „aby w duchu wzajemnego słuchania dokonać synodalnego rozeznania kroków, jakie należy uczynić, aby głosić dzisiaj Ewangelię rodzinom”[3]. Papież zwraca uwagę na szybkość przemian, które „jeszcze bardziej niż dziesięć lat temu wymagają szczególnej troski duszpasterskiej o rodziny”, oraz podkreśla rolę małżonków w misji ewangelizacyjnej Kościoła: „Istnieją bowiem miejsca i okoliczności, w których Kościół «może stać się solą ziemi» nie inaczej, jak poprzez wiernych świeckich, a w szczególności poprzez rodziny”. To przekonanie stało się przesłanką, dla której Ojciec Święty zwołał październikowe spotkanie, by biorąc pod uwagę to, „co jest realizowane w Kościołach lokalnych”, zastanowić się, jak głosić dziś rodzinom Ewangelię[4].

We wskazany nurt pastoralnych poszukiwań w Kościele powszechnym wpisują się inicjatywy podejmowane przez archidiecezję katowicką na rzecz chrześcijańskiej formacji dziecka w rodzinie. Celem opracowania jest ukazanie mistagogicznego wymiaru formacji dziecka w rodzinie jako „domowym Kościele” poprzez określenie zadań właściwych dla katechumenatu rodzinnego. Wiążący kontekst katechetyczno-duszpasterski stanowią wskazania biskupów katowickich oraz uchwały dwóch synodów diecezjalnych.

1. Rodzina „domowym Kościołem”

Genezy pojęcia „domowy Kościół” należy doszukiwać się w pismach Nowego Testamentu. Jest to szczególnie widoczne w listach św. Pawła, który wielokrotnie wyraził przekonanie, że Kościół urzeczywistnia się w rodzinach[5]. Nadprzyrodzony charakter chrześcijańskiego małżeństwa, ukazany przez św. Pawła w odniesieniu do miłości Jezusa Chrystusa wobec Kościoła (Ef 5,23-32), przyczynił się do postrzegania rodziny jako ważnego podmiotu wychowania religijnego[6].

Zainicjowane w czasach apostolskich spojrzenie na rodzinę sprawiło, że w okresie patrystycznym obok struktur oficjalnego katechumenatu istniał katechumenat rodzinny, zwany także domowym, który przetrwał aż do późnego średniowiecza. Podkreślić należy, że rodzina w Kościele starożytnym była nie tylko miejscem przekazywania wiary, ale także miejscem wprowadzania w życie liturgiczne Kościoła i kształtowania postawy apostolskiej[7]. Po wiekach zapomnienia termin „domowy Kościół” powrócił do literatury teologiczno-pastoralnej. Swoje

[3] *10 lat Amoris laetitia: Papież zwołał szefów episkopatów*, https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2026-03/10-lat-amoris-laetitia-papiez-zwolal-szefow-episkopatow.html [dostęp: 20.03.2026].

[4] Por. AL 200.

[5] Zob. np. 1 Kor 1,2; 10,16-18; 2 Kor 1,1; 1 Tes 1,1.

[6] M. Fiałkowski, *Rodzina domowym Kościołem*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1: *Teologia pastoralna fundamentalna*, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 171.

[7] P. Poręba, *Wychowanie religijne w rodzinie*, w: *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, red. F. Adamski Warszawa 1973, s. 186.

rozwinięcie znalazł on w nauczaniu Soboru Watykańskiego II. Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* nazwała rodzinę „niejako domowym Kościołem”[8].

Temat „domowego Kościoła” podjęty został także w nauczaniu Jana Pawła II. W adhortacji *Christifideles laici* papież stwierdził wprost, że rodzina jest naturalną i podstawową szkołą wiary, gdyż jest „Kościołem domowym”. W codziennym życiu chrześcijańskiej rodziny dzieci zdobywają pierwsze „doświadczenie Kościoła”, które potwierdza się i pogłębia wraz z ich stopniowym, aktywnym i odpowiedzialnym włączaniem się w życie szerszej wspólnoty kościelnej. Skuteczność wtajemniczenia, mająca na celu rozwinięcie w dzieciach „zmysłu Kościoła”, jest jednak uzależniona od świadomości małżonków i rodziców chrześcijańskich, że „ich «Kościół domowy» ma swój udział w życiu i misji Kościoła powszechnego”[9].

Istota papieskiego nauczania na temat rodziny jako „domowego Kościoła” najpełniej oddana została w adhortacji *Familiaris consortio*. W dokumencie wydobyto i usystematyzowano pełną treść określenia rodziny chrześcijańskiej jako „Kościoła domowego”. Jan Paweł II nie pozostawił wątpliwości, że pomiędzy Kościołem powszechnym a „Kościołem domowym” zachodzi ścisła relacja, przyjmująca charakter wzajemnej zależności: „Kościół znajduje w rodzinie, zrodzonej z sakramentu, swoją kolebkę i miejsce, w którym wchodzi w pokolenia ludzkie, a one – w Kościół”[10]. Między Kościołem a rodziną istnieją mocne więzy, tworzące z niej niejako „Kościół w miniaturze” i sprawiające, że jest ona swego rodzaju odbiciem i historycznym ukazaniem tajemnicy Kościoła[11]. Eklezjotrwórczą funkcję rodziny można ująć, posługując się kategoriami podstawowych funkcji Kościoła urzeczywistniających go w świecie. Kościół realizuje samego siebie przez spełnianie prorockiej, kapłańskiej i królewskiej funkcji Chrystusa. To samo potrójne posłannictwo, wynikające z sakramentalnej więzi chrześcijańskich małżonków z Chrystusem Prorokiem, Kapłanem i Królem, sprawia, że rodzina staje się wspólnotą wierzącą i praktykującą, wspólnotą dialogu z Bogiem i wspólnotą w służbie człowiekowi[12].

Zaproponowane przez Jana Pawła II mistagogiczne spojrzenie na naturę i posłannictwo chrześcijańskiej rodziny, akcentując jej duchowy i mistyczny charakter, przekracza schematy społeczne i psychologiczne. Ponieważ rodzina chrześcijańska stanowi rzeczywistość, w której faktycznie uobecnia się i tworzy Kościół, dlatego nie można postrzegać jej jedynie jako najmniejszej komórki Kościoła[13]. Szczególne relacje pomiędzy rodziną chrześcijańską a Kościołem zdefiniować należy jako wynikające z miłości zadania dotyczące tworzenia wspólnoty osób, służby życiu, udziału w życiu społeczeństwa oraz uczestnictwa w życiu i posłannictwie Kościoła[14].

---

[8] Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (1964), nr 11.

[9] Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici* (1988) [dalej: ChL], nr 62.

[10] Tenże, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* (1981) [dalej: FC], nr 15.

[11] FC 49.

[12] FC 49-64.

[13] S. Dziekoński, *Formacja chrześcijańska dziecka w rodzinie w nauczaniu Kościoła od Leona XIII do Jana Pawła II*, Warszawa 2006, s. 194.

[14] ChL 17.

W kontekście mistagogicznego wymiaru formacji dzieci szczególne znaczenie posiada ostatnie z wymienionych zadań, będące realizacją funkcji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. Wyraża się to między innymi w działaniach formacyjnych, które powinny zostać podjęte w ramach katechezy rodzinnej[15].

2. Cele i zadania katechumenatu rodzinnego

W soborowej Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* stwierdzono, że nadrzędny cel wychowania chrześcijańskiego polega na tym, aby ochrzczeni, których stopniowo wprowadza się w tajemnice zbawienia, stawali się coraz bardziej świadomi otrzymanego daru wiary, uczyli się czcić Boga w Duchu i prawdzie (J 4,23), zwłaszcza przez uczestnictwo w liturgii, stali się zdolni do prowadzenia własnego życia nowego człowieka w sprawiedliwości i prawdziwej świętości (Ef 4,22 nn.). Jednocześnie wyrażono przekonanie, że to rodzice z racji obdarowania życiem swoich dzieci są w najwyższym stopniu zobowiązani do wychowania potomstwa i dlatego należy ich uważać za pierwszych i najlepszych wychowawców. W dokumencie nie pozostawiono wątpliwości, że „wychowawcze oddziaływanie rodziców jest tak ważne, że trudno je czymkolwiek zastąpić”[16]. Wobec powyższego można postawić pytanie, czy współczesne chrześcijańskie rodziny są świadome swojej misji i odpowiednio do jej podjęcia przegotowane?

W praktyce duszpasterskiej stajemy wobec poważnego problemu. Jak słusznie diagnozował sytuację ks. Franciszek Blachnicki, ogół rodziców utracił świadomość własnej odpowiedzialności za rozwój religijny dzieci. Uważają oni, że dostatecznie wywiązują się ze swoich obowiązków w tym zakresie przez fakt „posyłania dzieci na lekcje religii”[17]. W tym kontekście F. Blachnicki wyraził przekonanie, że wiara dziecka nie może się w pełni rozwinąć, jeżeli nie znajdzie ona oparcia w wierze i życiu religijnym najbliższego otoczenia. Aktualizacja postaw religijnych dziecka dokonuje się bowiem przez partycypację w postawach religijnych osób dorosłych, z którymi jest ono blisko związane przez miłość i codzienne kontakty. Blachnicki nie miał więc wątpliwości, że „wysiłek wkładany przez urzędowych katechetów Kościoła w kształtowanie postaw religijnych będzie się kończył fiaskiem, jeżeli nie będzie on wspierany przez wpływ religijnego środowiska domowego. Wpływ środowiska okaże się bowiem zawsze silniejszy niż wpływ najlepszej nawet

[15] Zagadnienie mistagogicznego wymiaru wychowania dziecka w rodzinie zostało wcześniej podjęte w innych opracowaniach autora. Zob. np. R. Buchta, *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po II Soborze Watykańskim*, Katowice 2017, s. 440-446; *Mystagogic dimension of christian formation in the family community*, „Roczniki Teologiczne” 67,11 (2020), s. 45-64.

[16] Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* (1965), nr 3.

[17] F. Blachnicki, *Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, „Tygodnik Powszechny” 24 (1973), s. 2.

katechezy”[18]. W świetle powyższych przesłanek ks. Blachnicki wyprowadził istotne wnioski dla katechezy i duszpasterstwa. Stwierdził, że jeżeli głównym podmiotem katechezy i wychowania chrześcijańskiego jest wierząca rodzina, to zasadniczy wysiłek katechetycznej formacji – bez zaniedbania dotychczasowych działań katechetycznych – powinien zostać przesunięty w kierunku odbudowania rodzinnej wspólnoty chrześcijańskiej[19].

Warunkiem niezbędnym dla realizacji mistagogicznego wymiaru formacji w rodzinie jest zatem powrót do katechumenatu rodzinnego, rozumianego jako naturalna konsekwencja chrztu niemowląt[20]. Rodzina chrześcijańska ma podejmować w sposób sobie właściwy cele i zadania katechumenatu. Jako cel nadrzędny przyjąć należy prowadzenie dzieci, w miarę ich rozwoju, do coraz głębszego poznania tajemnic wiary, do pogłębienia osobistej więzi z Chrystusem i odkrywania swojego powołania w Kościele[21]. Najważniejszym i pierwszym zadaniem w tym względzie jest stworzenie atmosfery autentycznego życia religijnego. W większym stopniu wpływa ona bowiem na formowanie postaw niż samo poznawanie i kształtowanie pojęć religijnych. Katechezy rodzinnej nie należy zatem rozumieć jako dydaktyki. Mistagogiczny wymiar formacji w rodzinie realizowany jest wówczas, gdy przy okazji wydarzeń rodzinnych lub świąt dba się, by wyjaśnić ich chrześcijański czy religijny sens[22]. Inaczej rzecz ujmując, codzienne życie rodzinne ma stawać się katechezą. Wówczas wszystko, co ma miejsce w rodzinie, staje się naturalnym czynnikiem kształtowania życia religijnego, zaś synteza wiary i życia powstaje bardziej spontanicznie i naturalnie. Bogactwo doświadczeń katechumenatu potwierdza, że wychowuje się nie tyle słowem, ile postępowaniem, a przede wszystkim miłością i postawą służebną wobec otoczenia. Dopiero wówczas możliwe staje się egzystencjalne doświadczenie prawdy o miłości Boga do człowieka[23].

Kierowane przez rodziców codzienne życie rodziny staje się dla dzieci miejscem pierwszego doświadczenia Kościoła. Z biegiem czasu doświadczenie to powinno ulec stopniowemu pogłębieniu i poszerzeniu, zaś same dzieci coraz aktywniej powinny uczestniczyć w życiu miejscowej wspólnoty kościelnej. Warunkiem prawidłowego rozwoju w dzieciach „zmysłu Kościoła” jest podejmowanie przez rodziców świadomych działań katechetyczno-wychowawczych, inicjujących udział dzieci w życiu i misji Kościoła. Realizacja wskazanego celu wymaga dopracowania celów szczegółowych, wśród których kluczowe znaczenie dla

[18] Tamże.

[19] F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne*, t. 2: *Katechetyka fundamentalna*, red. M. Marczewski, R. Murawski, K. Misiaszek, Warszawa 2006, s. 223.

[20] F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, Kraków 2003, s. 78-92.

[21] H. Słotwińska, *Katechumenat rodzinny jako miejsce formacji do wiary dojrzałej w ujęciu Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego*, w: *Ksiądz Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista. W dwudziestą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, red. R. Buchta, Katowice 2009, s. 191.

[22] Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* (1979) [dalej: CT], nr 68; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (1997), nr 226.

[23] E. Osewska, *Komunikacja wiary w rodzinie*, „Katecheta” 3,39 (1995), s. 141.

mistagogii mają: przekazanie prawdziwego wyobrażenia o Bogu, umożliwienie podstawowych doświadczeń religijnych, tworzenie pierwszych pojęć religijnych, kształtowanie mentalności wiary, prowadzenie do głębokiej i osobistej relacji z Bogiem, zapoznanie ze słowem Bożym, wychowanie modlitewne, wprowadzenie w przeżywanie roku liturgicznego, formacja liturgiczna, wprowadzenie do życia we wspólnocie kościelnej oraz integracja życia z wiarą[24]. Jako zadania formacyjne o charakterze mistagogicznym uznać należy także: wyjaśnianie chrześcijańskiego sensu życiowych wydarzeń, świadectwo życia dawane przez rodziców w łonie rodziny, głębsze wtajemniczanie w życie chrześcijańskie, rozumiane jako przebudzenie zmysłu Boga, pierwsze kroki w modlitwie, wychowanie moralnego sumienia i formacja chrześcijańskiego zmysłu miłości ludzkiej, rozumianej jako odbicie miłości Boga i Ojca[25]. Mistagogiczny wymiar wychowania we wspólnocie rodzinnej dokonuje się jako wprowadzanie dzieci do życia słowem Bożym (funkcja prorocka), do uczestnictwa w liturgii (funkcja kapłańska) i do praktyki chrześcijańskiego życia (funkcja królewska)[26].

2.1. Formacja w rodzinie do podjęcia funkcji prorockiej

Mistagogiczny wymiar wychowania do podjęcia funkcji prorockiej realizuje się wówczas, gdy rodzice stają się dla swoich dzieci zwiastunami i głosicielami Ewangelii. Ze względu na niepowtarzalny charakter relacji we wspólnocie rodzinnej, Dobra Nowina przekazywana jest nie tylko słowem, ale i przykładem własnego życia. Z racji chrztu, bierzmowania i sakramentu małżeństwa rodzice są pierwszymi katechetami swoich dzieci[27], zaś rodzina postrzegana jako wspólnota katechumenalna jest dla dzieci szkołą wiary. Nauka wiary nie polega jednak na wyuczeniu się pewnych formuł katechizmowych, lecz na rozwiązywaniu wszelkich życiowych problemów w świetle słowa Bożego. Przekazywanie wiary w rodzinie można inaczej określić jako wręczenie „kluczy" do historiozbawczej interpretacji i ewangelicznej oceny przeżywanych wydarzeń[28]. Należy przy tym pamiętać, że katecheza rodzinna wyprzedza każdą inną formę katechezy, towarzyszy jej i poszerza ją, nadając jej poprzez odniesienie do codziennego życia wymiar praktyczny[29]. Może ona przybierać różne formy, prowadząc od nauki prostych gestów religijnych, kształtowania pierwszych pojęć i języka religijnego do systematycznego zaznajamiania z prawdami wiary. Rodzicie świadomie

[24] Taż, *Kierunki współczesnej katechezy rodzinnej odczytane w literaturze pedagogiczno-katechetycznej*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2002, s. 37.

[25] K. Misiaszek, *Katecheza rodzinna czy katecheza rodzin? Propozycje dla polskiego duszpasterstwa*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, s. 46.

[26] Więcej na temat aktywnego współdziałania rodziny z parafią zob. R. Buchta, *„Kościół domowy" – rodzina uczestnicząca w życiu wspólnoty parafii. Studium na podstawie badań w archidiecezji katowickiej*, „Teologia i Człowiek" 66,2 (2024), s. 155-169. https://doi.org/10.12775/TiCz.2024.015.

[27] C. Murawski, *Rodzina środowiskiem katechezy*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, s. 210.

[28] E. Osewska, *Komunikacja wiary w rodzinie*..., s. 142.

[29] CT 68.

podejmujący obowiązek wtajemniczenia dzieci w misterium Kościoła mają wykorzystywać każdą okazję, aby prowadzić z dziećmi rozmowy na tematy religijne. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, gdy dzieci przeżywają pierwsze wątpliwości religijne lub stają wobec konieczności konfrontacji przekazanych im zasad wiary i moralności chrześcijańskiej z codziennym życiem. Do sprostania temu zadaniu rodzice i inni członkowie rodziny muszą posiadać dobrą znajomość prawd wiary i nieustannie ją pogłębiać. Z tego względu rodzina jako domowy Kościół ma stanowić miejsce regularnego czytania i rozważania Pisma Świętego oraz korzystania z dobrej książki i prasy religijnej[30].

Posługa katechetyczna rodziców nie ogranicza się bynajmniej do okresu dzieciństwa. W odpowiedniej formie ma towarzyszyć dzieciom także w późniejszych latach, szczególnie w okresie dojrzewania i młodości, który przeżywany jest często jako okres burzliwego przełomu, buntu i kontestacji. Istnieje wówczas niebezpieczeństwo odrzucenia wiary chrześcijańskiej otrzymanej w pierwszych latach życia[31]. Młodym ludziom potrzeba więc wtedy jasnych drogowskazów i rzetelnych autorytetów osadzonych na fundamencie autentycznego życia chrześcijańskiego. Z tego względu głoszenie Ewangelii w rodzinie ma znaleźć swoje odzwierciedlenie w codziennym życiu rodziny, w świadectwie wiary rodziny, które jest przejawem funkcji nauczycielskiej pełnionej przez rodzinę jako domowy Kościół. Świadectwo to dotyczy najpierw najbliższych, a w dalszej kolejności ma oddziaływać na otoczenie. Rodzina jest bowiem także praktyczną szkołą apostolstwa[32], rozumianego zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym[33]. Całą wspólnotę i życie rodzinne powinien zatem cechować dynamizm misyjny, gdyż „Kościół domowy posłany jest do tego, aby był znakiem obecności Chrystusa i Jego miłości także dla ludzi stojących «daleko», dla rodzin, które jeszcze nie wierzą, i dla tych rodzin chrześcijańskich, które już nie żyją konsekwentnie wedle otrzymanej wiary: jest wezwaniem, ażeby przykładem i świadectwem swoim oświecał tych, co szukają prawdy”[34].

2.2. Formacja w rodzinie do podjęcia funkcji kapłańskiej

Mistagogiczny wymiar wychowania do funkcji kapłańskiej realizuje się między innymi poprzez unikalny stosunek rodziców do dzieci. Rodzice nie tylko przekazują dzieciom wiedzę o Bogu, ale wprost reprezentują Boga wobec dzieci, sprawując Jego autorytetem władzę rodzicielską. Kapłańska funkcja Chrystusa uobecnia się najpełniej w „domowym sanktuarium Kościoła” poprzez życie

[30] M. Fiałkowski, *Rodzina domowym Kościołem*..., s. 173.

[31] FC 53.

[32] Sobór Watykański II, Dekret o apostolstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (1965), nr 30.

[33] J. Kłys, *Rodzina katolicka i środowisko jako teren apostolstwa świeckich*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski, *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001*, red. E. Szczotok, R. Kempny, A. Liskowacka, Katowice 2000, s. 331-335.

[34] FC 54.

sakramentalne i modlitwę. Od fundamentów położonych w domowym Kościele zależy w znacznym stopniu intensywność przeżywania sakramentów przez dziecko w jego dorosłym życiu[35]. Na rodzinie spoczywa zatem obowiązek właściwego wprowadzenia dziecka w życie sakramentalne i w życie modlitwy[36]. Wspólnota rodzinna wtopiona w ramy roku kościelnego, żyjąca tygodniowym rytmem świętowania niedzieli ma szansę w naturalny sposób wprowadzić swoich członków w liturgię Kościoła. Stając regularnie wobec tajemnicy uobecniania się zbawczych dzieł Jezusa Chrystusa, dzieci coraz pełniej wnikają w podwójny wymiar liturgii poprzez otwieranie się na uświęcające działanie Boga oraz formowanie postawy uwielbienia[37]. Domaga się to jednak znowu świadectwa sakramentalnego życia rodziców, bez którego powyższe działania pozostaną jedynie pustymi akcjami, pozbawionymi siły wewnętrznego oddziaływania.

Chrześcijańska rodzina nie tylko uczestniczy w liturgii Kościoła powszechnego, ale sama sprawuje liturgię zwaną „liturgią domowego Kościoła". Także w niej dokonuje się uświęcenie rodziny i jej ewangelizacja. Liturgia domowego Kościoła pozostaje w ścisłym związku z liturgią Kościoła powszechnego, wypływając z niej i do niej prowadząc[38]. W liturgii domowego Kościoła mają okazję czynnie uczestniczyć wszyscy członkowie rodziny, gromadząc się wokół domowego ołtarzyka, gdzie rodzina spotyka się na wspólnej modlitwie, czytaniu Pisma Świętego i medytacji. To szczególne miejsce w domu, poprzez swoje przeznaczenie i symbolikę, staje się świadectwem wiary rodziny i dyskretnym przypomnieniem, w jakim duchu powinna ona żyć, aby być domowym Kościołem[39]. Do liturgii domowej zaliczyć można wszelkie zwyczaje związane z obchodami roku kościelnego, świąt kościelnych oraz własnych uroczystości rodzinnych. Na liturgię domową składają się także sakramentalia, szczególnie błogosławieństwa i poświęcenia, które w domowym Kościele w określonych przypadkach mogą być sprawowane przez rodziców pełniących funkcję liturgów domowego sanktuarium[40].

Niezwykle istotnym elementem rodzinnej mistagogii jest zasiadanie do wspólnego stołu, który łączy wszystkich członków rodziny oraz gości. Stół rodzinny nawiązuje bowiem w swej symbolice do stołu eucharystycznego. Jezus Chrystus podczas Ostatniej Wieczerzy ustanowił Eucharystię na sposób rodzinny. Z tego względu rodzice mają w naturalny sposób wskazywać na znaczenie zasiadania do wspólnego posiłku, aby dzielić się przy nim nie tylko pokarmem, ale również miłością. Zadaniem rodzinnego katechumenatu, w którym dziecko przygotowuje się do przyjęcia Eucharystii, jest formowanie postawy wspólnotowej, postawy

---

[35] Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, nr 25.

[36] R. Buchta, *Przygotowanie dzieci do Pierwszej Komunii Świętej w wieku przedszkolnym jako droga formacji rodzin – w świetle zaleceń pastoralnych biskupów katowickich*, w: *Eucharystia – pokuta i pojednanie w katechezie. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2007, s. 205-220.

[37] E. Osewska, *Komunikacja wiary w rodzinie*..., s. 142.

[38] FC 61.

[39] J. Wysocki, *Rytuał rodzinny. Aby rodzina była bardziej Kościołem*, Olsztyn 1990, s. 21-22.

[40] M. Fiałkowski, *Rodzina domowym Kościołem*..., s. 175-176.

dzielenia się pokarmem i życiem oraz wzajemnej służby przy stole. Dzięki konsekwentnej postawie rodziny dziecko powinno odkryć, że podobnie jak codzienny pokarm umacnia jego siły fizyczne, tak Eucharystia jest źródłem jego siły duchowej. Do autentycznego przeżycia daru Eucharystii, czyli do korzystania ze wszystkich jej owoców, konieczne jest odpowiednie przygotowanie, rozumiane jako przejście od tego, co widzialne, do tego, co niewidzialne, od znaku do tego, co on oznacza, od sakramentów do misteriów. Mistagogiczny wymiar formacji do funkcji kapłańskiej realizuje się w rodzinie nie tyle przez sprawdzanie opanowania treści katechizmowych dotyczących Eucharystii, ile poprzez ukazanie dzieciom jej wartości w codziennym życiu, zwłaszcza poprzez pełne uczestnictwo w niedzielnej i świątecznej Eucharystii[41]. Wspólnotowe uczestnictwo całej rodziny w Eucharystii należy ujmować w powiązaniu z „duchową ofiarą" rodziców i dzieci, składaną Bogu przez Chrystusa każdego dnia. Spełnianie obowiązków rodzicielskich, codzienna wzajemna służba i przebaczająca miłość, innymi słowy cała rzeczywistość życia rodzinnego staje się „duchową ofiarą przyjemną Bogu przez Jezusa Chrystusa" (1 P 2,5), która w niedzielnej Eucharystii nabiera charakteru sakramentalnego. Zostaje ona złożona raz jeszcze Bogu Ojcu przez „kapłańską rodzinę" w łączności z bezkrwawą ofiarą Chrystusa.

Z tytułu uczestnictwa w kapłaństwie wspólnym rodzice mają do spełnienia specjalną misję i „szczególne zadanie wychowania dzieci do modlitwy, wprowadzenia ich w stopniowe odkrywanie Bożego misterium i nauczenie osobistej z Nim rozmowy"[42]. Zadanie to wypełnią najlepiej przez osobisty przykład, gdyż „tylko modląc się wspólnie z dziećmi (...) ojciec i matka zstępują w głąb serc dzieci, pozostawiając ślady, których nie zdołają zatrzeć przyszłe wydarzenia życiowe"[43]. Pomimo wskazań papieskich wychowanie do modlitwy napotyka dziś na szczególną trudność, gdyż w wielu domach ludzi ochrzczonych zanikła praktyka modlitwy. W konsekwencji dzieci nie rozumieją sensu modlitwy i nie odczuwają jej potrzeby. Tymczasem bez modlitwy brakuje chrześcijańskiej rodzinie zasadniczego znamienia. Jeśli rodzina faktycznie ma być „domowym Kościołem", musi powrócić do praktyki wspólnej modlitwy, aby stała się ona bliska rodzinie[44]. Treścią modlitwy rodzinnej ma stać się codzienne życie wspólnoty rodzinnej, jej radości i smutki, sukcesy i kłopoty. Należy w niej podejmować także ważne sprawy świata. Przedstawiając Bogu w modlitwie codzienność życia, rodzina dokonuje jej uświęcenia, wypełniając w sposób sobie właściwy misję kapłańską[45]. Każda rodzina powinna zarazem wypracować swój własny styl modlitwy, poczynając od

[41] J. Stala, *W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie (Próba refleksji nad nauczaniem Jana Pawła II w kontekście polskich uwarunkowań)*, Tarnów–Lublin 2010, s. 216.

[42] FC 60.

[43] Tamże.

[44] J. Hermans, *Wychowanie liturgiczne a mistagogia w rodzinie*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski, *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. Program duszpasterski na rok 1993/1994*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1993, s. 354.

[45] F. Kamecki, *Ważniejsze zadania katechetyczne (po przeczytaniu adhortacji Jana Pawła II „Familiaris consortio")*, „Katecheta" 4,26 (1982), s. 149.

najprostszych aktów uwielbienia i dziękczynienia Bogu aż do osobistego z Nim spotkania. Postrzegając rodzinę chrześcijańską jako podmiot uczestniczący w misji Kościoła, warto przytoczyć jeszcze jedną myśl Jana Pawła II: „modlitwa stanowi istotną część życia chrześcijańskiego (...) nie jest ona ucieczką od codziennych obowiązków, lecz dla rodziny chrześcijańskiej stanowi jeszcze większą zachętę do podejmowania i wypełnienia swoich odpowiedzialnych zadań”[46]. Zadania powyższe łączą się z trzecią podstawową funkcją, którą realizuje rodzina jako „domowy Kościół” – funkcją królewską.

2.3. Formacja rodzinna do podjęcia funkcji królewskiej

Funkcja królewska stanowi niezbędne dopełnienie dwóch poprzednich, gdyż trudno mówić o wiarygodnej realizacji funkcji prorockiej i kapłańskiej w rodzinie bez autentycznego powiązania ich z postawą służebną, która najlepiej oddaje charakter funkcji królewskiej. Kształtując w sobie postawę służby, małżonkowie, a poprzez ich charyzmat cała chrześcijańska rodzina, mają pociągać braci ku Królowi, któremu służyć znaczy panować[47]. Udział rodziny w funkcji królewskiej zakreśla trzy kręgi postawy służebnej: wobec własnej rodziny, wobec każdego człowieka i wobec całego stworzenia. Źródłami odpowiedzialności rodziny we wskazanych kręgach są chrzest, bierzmowanie i sakrament małżeństwa. Poprzez ich przyjęcie małżonkowie otrzymują od Chrystusa władzę królewską, aby służyli ludziom, a w sobie samych pokonywali panowanie grzechu (Rz 6,12)[48].

Realizacja funkcji królewskiej w rodzinie przejawia się głównie przez miłość, która powinna stać się wyznacznikiem codziennego życia. Zgodnie z zamysłem Bożym miłość małżeńska jest obrazem miłości Chrystusa do Kościoła. Wspólnota małżeńska przekształca się w komunię rodzinną, gdy rodzice przekazują dar życia swoim dzieciom. Miłość rodzicielska wymaga od nich postawy ofiary, zwłaszcza w wieloletnim trudzie wychowania dzieci. Jednak tylko w atmosferze rodzicielskiej miłości dzieci mogą właściwie rozeznać swoje powołanie i dojrzewać do pełnienia funkcji królewskiej. Królewska misja chrześcijańskiej rodziny rozwija się dalej poprzez kształtowanie i pielęgnowanie na co dzień postawy wzajemnej miłości wszystkich jej członków. Znajduje to wyraz w cierpliwości i łagodności, w duchu wzajemnej służby i troski, zwłaszcza o chorych w rodzinie, niepełnosprawnych i osłabionych wiekiem[49].

Rodzina żyjąca miłością do Boga i bliźniego nie może jednak zamykać się w ciasnym horyzoncie własnych spraw. Z racji swego powołania do udziału w misji Kościoła ma dostrzegać i otwierać się na innych. Zadaniem katechumenatu rodzinnego jest uczenie dzieci postawy szacunku, świadczenia bezinteresownej pomocy i empatii wobec potrzeb innych ludzi. Niezbędne jest w tej postawie

[46] FC 62.
[47] Tamże, 63.
[48] C. Murawski, *Rodzina środowiskiem katechezy*..., s. 216.
[49] Tamże, s. 217.

motywowanie i wskazywanie dzieciom konkretnych możliwości niesienia pomocy na ich miarę, takiej jak modlitewne wsparcie potrzebujących, odwiedziny chorych, odkładanie drobnych sum na rzecz pomocy uboższym w parafii lub ofiarom klęsk żywiołowych. Rodzina, podejmując działalność charytatywną, daje piękne świadectwo miłości i solidarności. W ten sposób staje także przed szansą ukształtowania nie tylko w dzieciach, ale we wszystkich swoich członkach postawy służebnej miłości (*caritas*)[50].

Królewskie posłannictwo rodziny obejmuje wreszcie szeroki zakres problemów społecznych, politycznych, ekonomicznych, kulturowych, narodowych i międzynarodowych. Do odpowiedzialnego podjęcia związanych z nimi zadań rodzina posiada szczególny mandat, gdyż sakrament małżeństwa zobowiązuje chrześcijańskich małżonków i rodziców do życia odpowiadającego powołaniu świeckich, a więc do tego, aby „szukali Królestwa Bożego, zajmując się sprawami świeckimi, kierując nimi po myśli Bożej”[51]. Wydaje się, że zakres wychowania dzieci do podjęcia misji królewskiej należy poszerzyć także o aktywną troskę rodziny nad całym środowiskiem naturalnym człowieka, które w naszych czasach doświadcza procesu nieustannej degradacji[52]. Do podjęcia działań w tym zakresie zobowiązał wspólnotę Kościoła papież Franciszek w encyklice *Laudato si'*[53].

Nie sposób pominąć jeszcze jednego wymiaru funkcji królewskiej w rodzinie, który realizuje się poprzez dążenie do osobistej świętości życia. Wymaga on stałego wysiłku i pracy nad sobą wszystkich członków rodziny. Wiąże się z pokonywaniem zła, zwalczaniem egoizmu, walką z grzechami i wadami, umiejętnością opowiadania się za prawdą i sprawiedliwością nie tylko w środowisku rodzinnym, ale także w środowisku życia, w pracy i w szkole. Przez chrześcijański styl życia uczniowie Chrystusa, powołani do podejmowania Jego misji, przepełniają otaczający ich świat wartościami duchowymi, budując cywilizację miłości. Swoim codziennym życiem, dążeniem do świętości, praktykowaniem miłości i cierpliwym pokonywaniem słabości rodzina jako „domowy Kościół” przyciąga do Chrystusa i wspólnoty Kościoła wątpiących i niewierzących[54].

3. Katechetyczno-duszpasterskie działania Kościoła katowickiego

I Synod diecezji katowickiej[55], oceniając sytuację historyczno-socjologiczną z perspektywy 50 lat istnienia diecezji, stwierdził jednoznacznie, że w minionych

[50] M. Fiałkowski, *Rodzina domowym Kościołem*..., s. 175-176.
[51] FC 47.
[52] C. Murawski, *Rodzina środowiskiem katechezy*..., s. 216.
[53] Por. Franciszek, Encyklika *Laudato si'* (2015).
[54] M. Fiałkowski, *Rodzina domowym Kościołem*..., s. 176.
[55] Synod przeprowadzony został w okresie od 15.12.1974 do 15.11.1975. Kwestie dotyczące katechezy zawarto w dokumencie *Katechizacja dorosłych, młodzieży i dzieci w Diecezji Katowickiej*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice–Rzym 1976, s. 29-43.

latach „katecheza w szkole, jako jeden z przedmiotów nauczania, miała charakter nauki prawd wiary. Natomiast podstawy wiary i życia chrześcijańskiego przekazywała dzieciom i młodzieży rodzina śląska, wierna tradycjom religijnym”[56]. Na podkreślenie zasługuje realizm duszpasterskiej oceny, przejawiający się w stwierdzeniu, że „większość nauczycielstwa, w tym także księża katecheci w ramach katechezy szkolnej wspomagali rodziców w wychowaniu chrześcijańskim”[57]. Takie postawienie akcentów – nie umniejszając niczego szkolnemu nauczaniu religii – jako prymarny podmiot i środowisko religijnej formacji wskazuje chrześcijańską rodzinę.

Powyższe założenie zostało konsekwentnie podtrzymane i rozwinięte w kontekście zadań promowanej przez Synod katechezy dorosłych, dla której jako jeden z celów formacji wskazano rozbudzanie świadomości diecezjan, że „głównie na rodzicach spoczywa obowiązek religijnego wychowania dzieci od najwcześniejszego dzieciństwa począwszy, zanim spotkają się z katechezą”[58]. Katecheza dorosłych postrzegana była zatem jako możliwość podjęcia współpracy rodziców i duszpasterzy w obszarze chrześcijańskiej formacji dzieci i młodzieży, co wynikało także z kontekstu społeczno-politycznego tamtego okresu. Wprowadzona w 1973 roku reforma systemu oświaty zakładała wychowanie dzieci i młodzieży wyłącznie w duchu ateistycznym. Próba zmonopolizowania przez państwo procesu wychowania unaoczniła konieczność współpracy Kościoła i chrześcijańskiej rodziny. Wyrazem tego był zdecydowany apel Synodu do rodziców, aby przez postawę chrześcijańską, atmosferę życia wiarą w rodzinie byli czynnymi współpracownikami w głoszeniu słowa Bożego. Drogą ku temu miał być między innymi udział w katechezie dorosłych, co pomoże rodzicom w odgrywaniu roli pierwszych nauczycieli wiary[59].

Oceniając pastoralne konsekwencje usunięcia lekcji religii z polskiej szkoły w 1961 roku, stwierdzono, że „z chwilą przejęcia katechizacji przez parafię, katecheza nabrała wyraźne cechy działalności duszpasterskiej. Oznacza to ścisłe powiązanie młodzieży i dzieci z życiem religijnym i liturgicznym wspólnoty parafialnej”[60]. Wyrazem tego było także dążenie do oddziaływania na rodzinę poprzez dzieci i młodzież, czego najlepszym przykładem jest praktyka w diecezji katowickiej tzw. wczesnej Komunii św.[61] Wśród dostrzeżonych pozytywów duszpasterskich podkreślono, że „w większym stopniu niż poprzednio angażuje się rodziców w katechizację dzieci i młodzieży poprzez udział w katechezie dzieci przedszkolnych, klas I i II, poprzez konferencje dla nich, połączone z wywiadów-

[56] Tamże, s. 29.
[57] Tamże.
[58] Tamże, s. 30.
[59] Tamże, s. 40.
[60] Tamże, s. 31.
[61] Praktyka ta wprowadzona została w diecezji katowickiej w 1934 r. W okresie przedwojennym miała miejsce jedynie sporadycznie. W skali ogólnodiecezjalnej rozwinęła się dopiero po II wojnie światowej – zob. R. Buchta, *Przygotowanie dzieci do Pierwszej Komunii Świętej w wieku przedszkolnym*..., s. 205-220; J. Błaszczok, *Formacja katechetyczna rodziców dzieci przygotowujących się do Pierwszej Komunii Świętej*, w: *Eucharystia – pokuta i pojednanie w katechezie. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2007, s. 221-230.

kami i katechezą pokazową”[62]. Ten właśnie kierunek katechetycznej współpracy z rodzicami, zwłaszcza podejmującymi decyzję o przygotowaniu dzieci do pełnego uczestnictwa we mszy św. i przyjęcia sakramentu pokuty w wieku przedszkolnym, czy też w pierwszych klasach szkoły podstawowej, wskazany został jako priorytet duszpasterski[63]. Konsekwentnie podkreślono szczególną rolę katechezy rodziców dzieci wczesnokomunijnych, która „ma im uświadomić znaczenie atmosfery religijnej w rodzinie dla prawidłowego ukształtowania postaw religijno-moralnych ich dzieci oraz przysposobić rodziców do pomagania dzieciom w godnym przygotowaniu do sakramentów”[64]. Szczegółowe rozwiązania duszpasterskie w tej kwestii ujęte zostały w zaleceniach i zarządzeniach synodalnych[65].

Diecezja katowicka jako jedna z pierwszych wprowadziła wczesną Komunię św. na szerszą skalę. Z początkiem lat dziewięćdziesiątych w wielu parafiach prawie jedną trzecią neokomunikantów stanowiły dzieci przedszkolne[66]. Troska o duchowy wzrost wspólnot rodzinnych, płynący z właściwego przygotowania dzieci do przyjmowania Eucharystii, a przez to ożywienie życia religijnego, znajdowała swój wyraz w nauczaniu pasterzy śląskiego Kościoła.

Biskup Herbert Bednorz, w związku z przygotowaniami do Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Nairobi *Eucharystia a rodzina chrześcijańska* (1985), powiązał zasadniczą myśl zawartą w haśle kongresowym z praktyką duszpasterską diecezji katowickiej. Podkreślał mianowicie, że prawda o związku rodziny z Eucharystią najbardziej uwypukla się wówczas, gdy rodzice prowadzą swoje dzieci do wczesnej Komunii św. Długoletnia praktyka wykazała, że rodzice, którzy zaangażowali się w przygotowanie dziecka do wczesnej Komunii, a potem co miesiąc uczęszczali wraz z nim do spowiedzi i Komunii św., mocno związali się z Jezusem Eucharystycznym. Z tego względu bp H. Bednorz apelował do wszystkich młodych rodziców, aby „prowadzili swoje dzieci już od piątego roku życia na religię, by następnie doprowadzić je do punktu szczytowego całej katechizacji przedszkolnej, jakim jest wczesna Komunia św.”[67].

W tym samym czasie do duchowieństwa i wiernych diecezji katowickiej skierowana została odezwa *Wczesna Komunia święta*[68]. Biskup H. Bednorz, wspominając przemiany polityczne, społeczne i religijno-moralne mające miejsce po II wojnie światowej na Górnym Śląsku, mówił o konieczności duszpasterskiego dostosowania się Kościoła do nowych potrzeb życiowych. Wobec zlaicyzowania i planowej ateizacji wszystkich instytucji publicznych Kościół, chcąc zachować wiarę i przekazać ją następnym pokoleniom, musi jeszcze bardziej związać się

[62] *Katechizacja dorosłych, młodzieży i dzieci w Diecezji Katowickiej*..., s. 30.

[63] Tamże, s. 32-33.

[64] Tamże, s. 35.

[65] Zob. tamże, s. 36-38.

[66] Zob. E. Szczotok, *Wczesna Komunia święta*, w: *Ewangelizacja i Eucharystia. Program duszpasterski na rok 1992/93*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1992, s. 250.

[67] Apel biskupa ordynariusza odczytany został wiernym w niedzielę, 30.12.1984 r. – zob. H. Bednorz, *Słowo do Diecezjan*, „Wiadomości Diecezjalne” 2 (1985), s. 20-21.

[68] H. Bednorz, *Wczesna Komunia święta. Odezwa Biskupa Ordynariusza do duchowieństwa i świeckich*, „Wiadomości Diecezjalne” 2 (1985), s. 21-22.

z rodziną – zwłaszcza z rodziną młodą. W działaniach duszpasterskich nie poprzestano zatem na przygotowaniu przedmałżeńskim, ale skoncentrowano się na katolickim wychowaniu małych dzieci. Na szeroką skalę zorganizowana została katechizacja dzieci przedszkolnych, najpierw sześcioletnich, a potem także pięcioletnich. Dzieci przychodziły na katechezę z rodzicami (z matką lub z ojcem), którzy następnie w domu powtarzali im usłyszane treści. Katecheza domowa zyskiwała coraz większe znacznie, przyczyniając się do pogłębienia życia religijnego i moralnego. Związanie małych dzieci z Jezusem Eucharystycznym miało znaczący wpływ na ich dalsze życie. Powołując się na liczne świadectwa, bp H. Bednorz stwierdził, że niejeden chłopak wczesnokomunijny odkrył w sobie głos kapłańskiego powołania, a dziewczęta odkryły dar życia zakonnego. Społeczny wpływ wczesnej Komunii św. realizował się również w tym, że cała rodzina pomagała dziecku przygotowującemu się do pierwszej spowiedzi i Komunii św. Atmosfera wspólnotowego przygotowania do sakramentów ożywiała rodzinę w jej katolickim życiu, czego świadectwem są liczne wypowiedzi rodziców dzieci wczesnokomunijnych. Podkreślić należy, że nie chodziło tu o krótkotrwały zryw, ale o trwałą, długofalową odnowę religijną i moralną całej rodziny. Zdaniem bpa H. Bednorza, dzięki przygotowaniu dziecka do przyjęcia Komunii św. w wieku przedszkolnym udało się w wielu wypadkach urzeczywistnić to, co należy do istoty życia katolickiej rodziny – mistagogiczny wymiar wychowania dzieci[69].

Istotnym przyczynkiem dla poszukiwania skutecznych dróg mistagogicznej formacji dzieci w rodzinie są także instrukcje katechetyczne kolejnego pasterza śląskiego Kościoła, abpa Damiana Zimonia[70]. Ogłoszone przez niego dokumenty mają charakter praktycznych wskazań, mających przyjść z pomocą duszpasterzom i katechetom we wszechstronnym zorganizowaniu przygotowań do przyjęcia przez dzieci i młodzież sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego[71]. Należy podkreślić, że stanowią one nadal obowiązujące wytyczne dla katechezy sakramentalnej w archidiecezji katowickiej. Szczególną uwagę poświęcono w nich rodzinom dzieci przygotowujących się do wczesnej Komunii św. Pomimo upływu czasu i zmienionych okoliczności (co uzasadnia konieczność przyjęcia pewnych korekt) nie straciły one swojej duszpasterskiej aktualności. W kontekście tematyki niniejszego opracowania uzasadnionym jest przypomnienie najważniejszych z nich[72]:

---

[69] R. Buchta, *Przygotowanie dzieci do Pierwszej Komunii Świętej w wieku przedszkolnym...*, s. 215-217.

[70] D. Zimoń, *Instrukcja o pełnym uczestnictwie dzieci przedszkolnych we Mszy Świętej*, „Wiadomości Diecezjalne" 12 (1987), s. 465-487; tenże, *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego w życiu Kościoła katowickiego*, „Wiadomości Archidiecezjalne" 8 (1996), s. 375-379; tenże, *Instrukcja o Pierwszej Komunii św. w wieku przedszkolnym*, „Wiadomości Archidiecezjalne" 2 (1997), s. 207-210.

[71] R. Buchta, *Wychowanie do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego w świetle dokumentów katechetycznych metropolity katowickiego arcybiskupa Damiana Zimonia*, w: *Vobis episcopus vobiscum christianus – Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi Damianowi Zimoniowi w dwudziestolecie posługi biskupiej w archidiecezji katowickiej oraz w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. W. Myszor, A. Malina, Katowice 2004, s. 110-119.

[72] Por. D. Zimoń, *Instrukcja o pełnym uczestnictwie*..., s. 112.

1) Dzieci w wieku przedszkolnym powinny być przygotowywane do Pierwszej Komunii św. w każdej parafii.

2) Katechizację dzieci przedszkolnych prowadzą katechetki zakonne i świeckie. One również katechizują rodziców pod kierownictwem i przy czynnym udziale duszpasterza.

3) Z dziećmi na katechezę uczęszczają rodzice, którzy dopełniają przygotowanie swojego dziecka przez katechezę domową.

4) Do grona dzieci mających przystąpić do wczesnej Komunii św. mogą być dopuszczone dzieci rodziców żyjących w małżeństwie sakramentalnym i odznaczających się głęboką religijnością i świadectwem życia chrześcijańskiego. Roztropności pastoralnej proboszcza pozostawia się dopuszczenie do wczesnej Komunii św. dzieci matek wychowujących je samotnie oraz małżeństw mieszanych.

5) Rodzice, którzy decydują się na posłanie dziecka do wczesnej Komunii św., powinni zostać poinformowani o wszystkich obowiązkach, jakie na siebie przyjmują: przynajmniej do 2 klasy włącznie będą uczęszczali z dziećmi do comiesięcznej spowiedzi i uczestniczyli z nimi w niedzielnej Mszy św., przystępując z dziećmi do Komunii św. Powinni także otrzymać odpowiednią formację na specjalnych dniach skupienia.

6) Uroczystość domowa powinna być skromna, z udziałem najbliższych osób i bez podawania napojów alkoholowych.

7) Dzieci, które przystąpiły do wczesnej Komunii św., powinny wraz z rodzicami gromadzić się na wspólnej miesięcznej mszy św., poprzedzonej sakramentem pokuty i pojednania. Takim dniem może być np. pierwszy czwartek lub piątek miesiąca.

Problematyka związana z przygotowaniem dzieci do wczesnej Komunii św. podejmowana była przez abp. D. Zimonia w listach pasterskich i komunikatach. Ich szczegółowe omówienie przekracza jednak możliwości niniejszego opracowania.

Mając na celu odnowę duszpasterskiej działalności katowickiego Kościoła oraz dostosowanie jej do wyzwań współczesności, abp Wiktor Skworc zwołał II Synod Archidiecezji Katowickiej[73]. Zgodnie z przyjętymi założeniami, „uaktualnienie duszpasterstwa, wyszedłszy od pogłębienia zrozumienia wizji pastoralnej już od lat realizowanej w archidiecezji katowickiej, powinno być kontynuowane przez dopracowanie oraz uzupełnienie form realizacji tej wizji – od poziomu instytucji archidiecezjalnych, poprzez dekanaty, aż do poziomu parafii”[74]. Dotyczy to wsparcia niezastąpionego świadectwa wiary poszczególnych wiernych, zwłaszcza zaś rodziców wobec dzieci. Powinno być ono realizowane w parafii poprzez prowadzoną w duchu nowej ewangelizacji katechezę dzieci, młodzieży i dorosłych[75].

[73] Synod obradował w okresie od 25.11.2012 do 20.11.2016. Jego owocem są Statuty II Synodu Archidiecezji Katowickiej, na które składają się Uchwały oraz zbiór aktów wykonawczych – zob. W. Skworc, *Dekret zatwierdzający i promulgujący Statuty II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, w: *Wsłuchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 2016, s. 11.

[74] *Duszpasterstwo w Kościele katowickim*..., s. 13, p. 1.

[75] Por. tamże, s. 14, p. 4; zob. także R. Buchta, *II Synod Archidiecezji Katowickiej źródłem impulsów dla katechezy wprowadzającej do uczestnictwa we wspólnocie Kościoła*, w: *In Spiritu*

Oceniając sytuację katechetyczną związaną z powrotem lekcji religii do szkół i przedszkoli, dostrzeżono, że oprócz niewątpliwych zalet (takich jak: objęcie nauczaniem większej grupy dzieci i młodzieży, poprawa systematyczności pracy katechetycznej czy szansa na przezwyciężenie rozbieżności działań wychowawczych rodziny, szkoły i parafii), ujawniły się także słabości dotychczasowego duszpasterstwa oraz nowe trudności. Wśród niepokojących zjawisk wskazano regres katechezy parafialnej na wszystkich jej poziomach, zanikanie poczucia więzi dzieci i młodzieży z własną parafią, osłabienie współpracy katechetyczno-wychowawczej duszpasterzy i nauczycieli religii z rodzicami. Oprócz tego wskazano na zanikanie tak zwanego Kościoła tradycji oraz podstawowych środowisk religijnej socjalizacji[76]. Wśród czynników wpływających niekorzystnie na owocność działań duszpasterskich wskazano: procesy laicyzacyjne i dechrystianizacyjne, tendencje podważające autorytet wychowawczy rodziny i Kościoła, relatywizację tradycyjnych wartości i zasad życia opartych na Ewangelii oraz propagowanie niekorzystnych wzorców w środkach społecznego przykazu. Wskazane czynniki „wpływają na osłabienie zainteresowania rodziców czy wręcz rezygnację rodziców z troski o religijne wychowanie dzieci i powodują przenoszenie tego niezastępowalnego obowiązku rodziców na szkołę i Kościół”[77]. II Synod Archidiecezji Katowickiej, rozróżniając podstawowe funkcje katechezy, jakimi są: wtajemniczenie, wychowanie i nauczanie, wyraźnie określił zadania parafii, rodziny i szkoły, akcentując przy tym zróżnicowanie i komplementarność ich ról w dziele katechizacji i wychowania. Katecheza dzieci i młodzieży po roku 1990 przybrała postać przede wszystkim nauczania religii w szkole, co nie oznacza bynajmniej, iż można poświęcać mniej uwagi katechezie dorosłych, zwłaszcza rodziców – i duszpasterstwu katechetycznemu dzieci i młodzieży w parafii[78].

Jako zobowiązujące wskazanie dla kontynuowania pastoralnych poszukiwań dróg formacji dziecka w rodzinie, adekwatnych dla *kairos* dzisiejszej godziny[79], uznać należy głos katowickiego Kościoła, który „ma pełną świadomość, iż nauczanie religii w szkole często przybiera formę procesów ewangelizacyjnych. Z tego względu nauczanie religii w szkole nie wyczerpuje w pełni zadań stawianych przed katechezą i konieczne jest uzupełnienie go katechezą w rodzinie i parafii, zwłaszcza w aspekcie mistagogicznym”[80]. Wygłoszony w 2016 roku synodalny

Sancto. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi dr. Wiktorowi Skworcowi, Wielkiemu Kanclerzowi Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2011–2023, red. W. Surmiak, Katowice, 2024, s. 210-224.

[76] Zob. *Katecheza i wychowanie katolickie w Kościele katowickim*, s. 82, p. 264.

[77] Tamże, s. 82, p. 265.

[78] Tamże, s. 82-83, p. 266.

[79] Zob. R. Buchta, *Zadania dla współczesnego duszpasterstwa wynikające z „Katechumenatu na dzisiejszą godzinę”*, w: *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista. W dwudziestą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, red. R. Buchta, Katowice 2009, s. 217-234; tenże, *Zadania katechetyczno-duszpasterskie wskazane przez ks. Franciszka Blachnickiego w „Katechumenacie na dzisiejszą godzinę”. Spojrzenie w perspektywie minionego półwiecza*, „Studia Pastoralne” 17 (2021), s. 104-121.

[80] *Katecheza i wychowanie katolickie w Kościele katowickim*, s. 83, p. 266.

apel o wzmacnianie i rozwijanie katechezy parafialnej urasta obecnie do rangi duszpasterskiego imperatywu oraz warunku *sine qua non* wobec wprowadzonego w 2025 roku ograniczenia wymiaru szkolnego nauczania religii.

***

Kościół powszechny w 2033r. będzie przeżywał wielki Jubileusz Odkupienia, czyli rocznicę śmierci i zmartwychwstania Pana Jezusa. W ramach przygotowań do tego wydarzenia abp Andrzej Przybylski ogłosił, że 2026 r. w archidiecezji katowickiej jest rokiem poświęconym dzieciom.

To dobry czas, aby w duszpasterstwie dzieci, niczym ewangeliczny „ojciec rodziny, wydobywający ze skarbca rzeczy stare i nowe" (por. Mt 13,52), starać się czerpać z bogactwa doświadczeń katowickiego Kościoła, wiążąc je z pastoralnymi poszukiwaniami naszych czasów. Wymóg ten nabiera specjalnego znaczenia w kontekście trwających prac nad ogólnopolskimi wskazaniami dla odnowionej katechezy parafialnej. Szczególną grupę odbiorców stanowią tutaj rodzice dzieci przygotowujących się do życia sakramentami chrześcijańskiego wtajemniczenia. Adekwatność podejmowanych działań oraz właściwy dla nowej ewangelizacji zapał uczniów misjonarzy mogą okazać się kluczowe w tym, aby rodzinny dom rzeczywiście stał się domowym Kościołem – mistagogiczną szkołą życia chrześcijańskiego.

Bibliografia

10 lat „Amoris laetitia": Papież zwołał szefów episkopatów, https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2026-03/10-lat-amoris-laetitia-papiez-zwolal-szefow-episkopatow.html [dostęp: 20.03.2026].

Bednorz H., *Słowo do Diecezjan*, „Wiadomości Diecezjalne" 2 (1985), s. 20-21.

Bednorz H., *Wczesna Komunia święta*. *Odezwa Biskupa Ordynariusza do duchowieństwa i świeckich*, „Wiadomości Diecezjalne" 2 (1985), s. 21-22.

Blachnicki F., *Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, „Tygodnik Powszechny" 24 (1973), s. 1-2.

Blachnicki F., *Pisma katechetyczne*, t. 2: *Katechetyka fundamentalna*, red. M. Marczewski, R. Murawski, K. Misiaszek, Warszawa 2006.

Blachnicki F., *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, Kraków 2003.

Błaszczok J., *Formacja katechetyczna rodziców dzieci przygotowujących się do Pierwszej Komunii Świętej*, w: *Eucharystia – pokuta i pojednanie w katechezie. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2007, s. 221-230.

Buchta R., *„Kościół domowy" – rodzina uczestnicząca w życiu wspólnoty parafii. Studium na podstawie badań w archidiecezji katowickiej*, „Teologia i Człowiek" 66,2 (2024), s. 155-169. https://doi.org/10.12775/TiCz.2024.015.

Buchta R., *II Synod Archidiecezji Katowickiej źródłem impulsów dla katechezy wprowadzającej do uczestnictwa we wspólnocie Kościoła*, w: *In Spiritu Sancto. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi dr. Wiktorowi Skworcowi, Wielkiemu Kanclerzowi Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2011–2023*, red. W. Surmiak, Katowice, 2024, s. 210-224.

Buchta R., *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po II Soborze Watykańskim*, Katowice 2017.

Buchta R., *Mystagogic dimension of christian formation in the family community*, „Roczniki Teologiczne" 67,11 (2020), s. 45-64.

Buchta R., *Przygotowanie dzieci do Pierwszej Komunii Świętej w wieku przedszkolnym jako droga formacji rodzin – w świetle zaleceń pastoralnych biskupów katowickich*, w: *Eucharystia – pokuta i pojednanie w katechezie. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2007, s. 205-220.

Buchta R., *Wychowanie do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego w świetle dokumentów katechetycznych metropolity katowickiego arcybiskupa Damiana Zimonia*, w: *Vobis episcopus vobiscum christianus – Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi Damianowi Zimoniowi w dwudziestolecie posługi biskupiej w archidiecezji katowickiej oraz w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. W. Myszor, A. Malina, Katowice 2004, s. 110-119.

Buchta R., *Zadania dla współczesnego duszpasterstwa wynikające z „Katechumenatu na dzisiejszą godzinę"*, w: *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista. W dwudziestą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, red. R. Buchta, Katowice 2009, s. 217-234.

Buchta R., *Zadania katechetyczno-duszpasterskie wskazane przez ks. Franciszka Blachnikiego w „Katechumenacie na dzisiejszą godzinę". Spojrzenie w perspektywie minionego półwiecza*, „Studia Pastoralne" 17 (2021), s. 104-121.

Dziekoński S., *Formacja chrześcijańska dziecka w rodzinie w nauczaniu Kościoła od Leona XIII do Jana Pawła II*, Warszawa 2006.

Fiałkowski M., *Rodzina domowym Kościołem*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1: *Teologia pastoralna fundamentalna*, red. R. Kamiński, Lublin 2000, s. 171-176.

Franciszek, Encyklika *Laudato si'* (2015).

Franciszek, Posynodalna adhortacja apostolska *Amoris laetitia* (2016).

Hermans J., *Wychowanie liturgiczne a mistagogia w rodzinie*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski, *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. Program duszpasterski na rok 1993/1994*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1993, s. 349-359.

Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* (1979).

Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici* (1988).

Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* (1981).

Kamecki F., *Ważniejsze zadania katechetyczne (po przeczytaniu adhortacji Jana Pawła II „Familiaris consortio")*, „Katecheta" 4,26 (1982), s. 145-151.

Katechizacja dorosłych, młodzieży i dzieci w Diecezji Katowickiej, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice–Rzym 1976, s. 29-43.

Kłys J., *Rodzina katolicka i środowisko jako teren apostolstwa świeckich*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski, *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego tysiąclecia.*

Program duszpasterski na rok 2000/2001, red. E. Szczotok, R. Kempny, A. Liskowacka, Katowice 2000, s. 331-335.

Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (1997), Poznań 1998.

Misiaszek K., *Katecheza rodzinna czy katecheza rodzin? Propozycje dla polskiego duszpasterstwa*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2002, s. 39-51.

Murawski C., *Rodzina środowiskiem katechezy*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2002, s. 207-217.

Osewska E., *Kierunki współczesnej katechezy rodzinnej odczytane w literaturze pedagogiczno-katechetycznej*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2002, s. 9-38.

Osewska E., *Komunikacja wiary w rodzinie*, „Katecheta" 3,39 (1995), s. 139-143.

Poręba P., *Wychowanie religijne w rodzinie*, w: *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, red. F. Adamski, Warszawa 1973, s. 182-200.

Słotwińska H., *Katechumenat rodzinny jako miejsce formacji do wiary dojrzałej w ujęciu Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego*, w: *Ksiądz Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista. W dwudziestą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, red. R. Buchta, Katowice 2009, s. 190-202.

Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* (1965).

Sobór Watykański II, Dekret o apostolstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (1965).

Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (1964).

Stala J., *W kierunku integralnej edukacji religijnej w rodzinie. (Próba refleksji nad nauczaniem Jana Pawła II w kontekście polskich uwarunkowań)*, Tarnów–Lublin 2010.

Szczotok E., *Wczesna Komunia święta*, w: *Ewangelizacja i Eucharystia. Program duszpasterski na rok 1992/93*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1992, s. 248-256.

Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej, Katowice–Rzym 1976.

Wysocki J., *Rytuał rodzinny. Aby rodzina była bardziej Kościołem*, Olsztyn 1990.

Zarządzenie Arcybiskupa Katowickiego Wiktora Skworca z dnia 4 maja 2020 roku o częściowej zmianie regulacji prawnych, https://www.archidiecezjakatowicka.pl/o-diecezji/aktualnosci/1277-czesciowa-zmiana-regulacji-prawnych-2 (dostęp: 20.04.2026).

Zimoń D., *Instrukcja o pełnym uczestnictwie dzieci przedszkolnych we Mszy Świętej*, „Wiadomości Diecezjalne" 12 (1987), s. 465-487.

Zimoń D., *Instrukcja o Pierwszej Komunii św. w wieku przedszkolnym*, „Wiadomości Archidiecezjalne" 2 (1997), s. 207-210.

Zimoń D., *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego w życiu Kościoła katowickiego*, „Wiadomości Archidiecezjalne" 8 (1996), s. 375-379.

Słowa kluczowe: dziecko, rodzina, Kościół domowy, mistagogia, archidiecezja katowicka
Keywords: child, family, domestic church, mistagogy, Archdiocese of Katowice